

ЗАПЕРЕЧЕННЯ, ПРИЙНЯТТЯ ТА АДАПТАЦІЯ: ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ПЕРІОД ВІЙНИ

У статті проаналізовано вплив станів заперечення, прийняття та адаптації на освітній процес у період воєнного часу. На основі вивчення досвіду забезпечення вищої освіти у країнах, що впродовж тривалого часу перебувають у воєнному стані, обґрунтовано позитивний вплив цих станів на можливість, ефективність та якість забезпечення навчального процесу.

Ключові слова: заперечення; прийняття; вища освіта; війна.

The paper analyses the states of avoidance, acceptance and adaptation and their influence on educational process during the period of war. Based on the study of higher education experience in the countries with a prolonged history of military actions, we grounded the positive effect of these states on the possibility, effectiveness and quality of academic process.

Key words: avoidance; acceptance; higher education; war.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року спричинило шок, паніку та дисбаланс у всіх сферах життєдіяльності нашої держави, зокрема освітній. З метою убезпечення усіх учасників освітнього процесу, 25 лютого 2022 року Міністерство освіти і науки України рекомендувало усім закладам освіти призупинити навчальний процес та оголосити двотижневі канікули [1]. Україну охопила тривога й відчай. Однак, після восьми місяців виснажливої війни, галузь вищої освіти функціонує у повному обсязі. Освітяни забезпечують навчальний процес за змішаною формою, виконують наукові дослідження, беруть участь у міжнародних та вітчизняних конференціях тощо.

Так поведінка українських педагогів вищої школи надихає, захоплює та водночас дивує зарубіжних колег. Патріотизм та неможливість вплинути на ситуацію або змінити її змушують до «прийняття» нових умов, пошуку нових гарантій безпеки.

У період воєнного часу особливо загострені дві потреби: потреба безпеки (загроза власному життю, життю близьких) та потреба економічної стабільності (стабільний заробіток) [2]. Саме ці чинники керують мотивацією освітян галузі вищої освіти України.

У психіатрії феномен «прийняття» добре відомий та вивчений. Відповідно до теорії Елізабет Кюблер-Росс, існує п'ять стадій прийняття трагічної чи невіршованої ситуації, які послідовно змінюють одна одну, а саме: заперечення, злість, торг, депресія та власне прийняття.

Аналіз праць, присвячених вивченню впливу війни на вищу освіту у різних країнах [3; 4], демонструє, що у період воєнних дій заперечення та прийняття війни, а також адаптація до нових ускладнених обставин спрацьовують як захисні «психотерапевтичні засоби», які уможливають та забезпечують ефективність навчального процесу у закладах вищої освіти.

Заперечення та прийняття стосуються не лише факту війни. Вони також стосуються освітніх реалій, притаманних воєнному часу. В умовах бойових дій освітяни ідуть на численні компроміси в роботі зі студентами. Ці компроміси зумовлені такими реаліями воєнного часу як неможливість участі на занятті з питань безпеки (повітряна тривога, вуличні бої тощо), утруднений доступ до навчання (відсутність електрики, інтернету, мобільного зв'язку тощо).

На прикладі війни у Філіппінах добре видно, як ці стани впливають на освітній

процес [2]. Освітній процес на територіях безпосередніх бойових дій не зупиняється, незважаючи на низку навчальних проблем, зокрема: скорочення державного фінансування; низький рівень вхідних знань студентів через неякісну середню освіту; проблема безпеки (переслідування та вбивства через приналежність до родини політиків або військових; полегшений доступ до зброї; зосередження військових на території університетів; використання корпусів, лікарень та гуртожитків з мілітарною метою. Відомі випадки тиску на викладачів за допомогою зброї.

Погрози розправи ставлять філіппінських освітян у надзвичайно складні умови виконання своїх посадових обов'язків. Прийняття правил сильнішого та пошук компромісу стають звичною повсякденною практикою викладачів в умовах воєнного часу. Освіта під час війни виступає не лише каталізатором миру, але й провокатором конфліктів і жертвою.

Проте, незважаючи на явні ознаки воєнного стану на території університету Мінданао в Філіппінах, ставлення учасників освітнього процесу до війни та рівень її сприйняття можна охарактеризувати «тривіалізацією». Сайт закладу не демонструє жодного натяку на негативний вплив війни. Більше того, університет позиціонує себе як високотехнологічний заклад для студентів зі всього світу, хоча його основною метою є забезпечення вищою освітою корінних верств населення. Навчальний процес відбувається попри воєнний стан, який освітяни та студенти сприймають як свою норму та частину свого життя. Вони передусім зацікавлені в економічному зростанні країни, у власній фінансовій стабільності. Університет виступає засобом досягнення цієї цілі. Учасникам освітнього процесу вдається працювати ефективно в умовах війни завдяки зосередженню на роботі чи навчанні та уникненню таким чином думок про війну.

Отже, «заперечення» війни як психологічний стан існує поруч із «прийняттям» нових функціональних особливостей університету та можливістю адаптації до нових умов із метою забезпечення якісного процесу навчання. Тому, освіту слід зосередити на потребах студентів. Вивчені матеріали [1; 2; 3; 4] вказують, що до основних потреб студентів належать особисте та державне фінансово-економічне процвітання, а також безпека під час навчання.

Парадигма прийняття-заперечення позитивно впливає на психосоціальну адаптацію учасників освітнього процесу під час бойових дій, хоча у стандартних умовах вона не є прийнятною. В умовах війни, де основними правилами навчального процесу є не суворе дотримання правил навчального процесу, а забезпечення навчання за допомогою усіх можливих засобів, ця технологія дозволяє приймати гнучкі навчальні, виховні та управлінські рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. МОН України. Сергій Шкарлет: Всім закладам освіти рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули на два тижні. [Електронний ресурс]. – Опубліковано 25 лютого 2022 року о 19:23 2022. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-vsime-zakladam-osviti-rekomendovano-pripiniti-osvitnij-proces-ta-ogolositi-kanikuli-na-dva-tizhni>
2. Bernardo M. A. & Baranovich D. L. Higher education in the heart of conflict: The pivotal role of student affairs. *International Journal of Educational Development*. – 35. –2014. – P. 78-85. Doi: 10.1016/j.ijedudev.2012.08.007
3. Pellini A. War crashes higher education systems – countries like Somalia need a system-wide reboot. [Online]. – 2021. Retrieved 30 October 2022 from: <https://odi.org/en/insights/war-crashes-higher-education-systems-countries-like-somalia-need-a-system-wide-reboot/>
4. UNESCO. Institute for Statistics. The quantitative impact of conflict on education. Technical paper. – No. 7 2695. – 2011. Retrieved 2 November 2022 from: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/the-quantitative-impact-of-conflict-on-education-quantitative-armed-conflict-impact-education-2011-en_0.pdf